

Оценяване на силните и слаби страни

Йън Смайт

© Ian Smythe 2013

Съдържанието на Модула е адаптирано на български от Асоциация Дислексия - България

Copyright: Dr. Ian Smythe 2013

Настоящият материал е достъпен при условията на Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0 Unported (Виж <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>)

Това означава, че материалът може да бъде споделян, копиран и разпространяван, както и части от него да бъдат използвани и адаптирани в състава на други материали при следните условия:

Да бъде упоменато по надлежния ред името на автора.

Да е ясно, че авторът на оригиналния текст не е отговорен за променените версии и за начина, по който текстът е използван.

Материалът да се използва само за некомерсиални цели – т.е. не може да бъде продаван. Но може да бъде използван като част от материалите, предоставени на участниците в платени обучения.

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Европейската Комисия. Публикуваните материали отразяват единствено гледната точка на авторите и Европейската Комисия не носи отговорност за последващото им използване.

Съдържание

Цели и задачи

Въведение

Подготовка за провеждане на тестване

Тестване за дислексия или оценка на потребностите

Сравняване с другите

Модели за тестване

Модели за тестване (2)

Коморбидност

Използване на чек-листи при тестването

Оценяване според контекста

Кой може да провежда тестване

Определяне на затрудненията според контекста

От чек-листата към подкрепа

Интелигентност и дислексия

Образователен или медицински модел

Въпросът: Да призная или не?

Какво да покрива тестването

Заклучение

Референции

Цели

Целта на този модул е да разгледа основните моменти, свързани с определянето на силните страни и слабостите на хората с дислексия и да се представят различни гледни точки по темата.

Авторът се е опитал да напише модула на достъпен и разбираем език и е предоставил линкове към допълнителни източници – печатни и онлайн издания.

Цели и задачи

В този модул ще разгледаме накратко процеса на тестване. Ще се опитаем да постигнем следното:

1. Да разберем защо е необходимо провеждането на тестване и по какъв начин то зависи от контекста.
2. Да разберем разликата между използване на чек-листа и пълно тестване.
3. Да разберем разликата между тестване за дислексия и оценяване на потребностите.
4. Да разберем кои силни страни и слабости могат да бъдат тествани и как.
5. Да разберем най-общо какво означават резултатите и как събраната информация може да бъде използвана.
6. Да разберем, че често са налице проблеми, които съпътстват дислексията, и които също следва да бъдат адресирани.
7. Да разберем кой може да провежда тестване.
8. Да се запознаем с алтернативните модели на дислексията

Важно

В повечето случаи тестването е насочено към откриване на слабите страни, неуспехите, затрудненията.

Всеки човек притежава и силни страни, качества и умения, които да имат позитивен принос към учебната и/или работна среда.

Предупредителна ЧЕРВЕНА СВЕТЛИНА!!

Обърнете внимание, че този модул ще ви помогне да разберете процеса на тестване и ще ви запознае с начините за оказване на подкрепа, но тази информация НЕ МОЖЕ да замени подробното тестване, провеждано от квалифициран специалист.

Въведение

Лорд Келвин, изтъкнат английски учен, преди повече от 170 години казва:

“Ако не можеш да оцениш нещо, няма как да го подобриш.”

Тази мисъл обяснява защо е нужно да направим един вид оценяване на хората с дислексия. Казано иначе – ако не разберем затрудненията /не само в четенето и писането/, ние няма да сме в състояние да предоставим подкрепа за подобряване на уменията и преодоляване на трудностите.

От друга страна, защо да правим тестване, ако не можем да предложим адекватна подкрепа.

Трудността на задачата идва от факта, че не само контекстът на тестването е специфичен, но и всеки човек е различен. Съществува широко разнообразие от гледни точки сред специалистите кои точно области следва да бъдат тествани.

По-долу са изброени няколко сфери, които тестването следва да обхваща:

Важно

Дислексията не е свързана единствено със затруднения в четенето и писането.

Дислексията е състояние, което съпътства човек през целия му живот.

Често хората с дислексия развиват завидни умения в определени области.

Тестване

Тестването следва да обхваща различни направления. По-долу са упоменати само някои от тях. Повечето ще бъдат по-подробно разгледани по-нататък в модула.

- Тестване за наличие на дислексия
- Оценяване на потребностите
- Тестване на нивото на грамотност
- Оценяване на специфичните умения за дадена професия/длъжност
- Оценяване на съпътстващите затруднения
- Тестване на компютърните умения
- Оценяване на уменията за учене
- Оценяване на когнитивните умения

Подготовка за провеждане на тестване

Преди да определим кой от начините на тестване да изберем, следва да си зададем четири основни въпроса:

1. Каква е целта на тестването?

Възможностите включват:

- Получаване на право на допълнително време на изпити
- Получаване право на адаптиране на работното място
- Подходяща технологична подкрепа
- Допълнително обучение

2. Каква информация е нужна?

След като сме определили целта на тестването, е нужно да се изясни каква информация е необходима, за удовлетворяване на тази потребност.

3. Какви методи да използваме за събиране на нужната информация?

- Дали това да са официални тестове на хартиен носител?
- Дали да се оценят фактическите умения, и ако това е нужно – как да бъде направено?
- Какви са критериите?
- Кой има правото да проведе тестването?

4. Как да бъдат разчетени и използвани резултатите?

Тестването дава информация за наличните затруднения, но задача на тествания е да използва тази информация, за да набележи адекватни мерки за подкрепа.

Преди тестването

Когато предприемате тестване, независимо дали в качеството си на работник или на работодател, не смятайте, че тестваният познава вашите нужди. Ясно формулирайте целта на тестването и разберете:

- Какви тестове ще бъдат използвани?
- Необходима ли е информация от колегите или мениджърите?
- Какъв ще е резултатът? (напр. какво бихте могли да очаквате да изясни отчетът от теста)
- Кога ще получите копие от отчета?

Коя информация е важна?

Например, в някои публикации се среща твърдението, че сънят и как човек спи са много важни при тестване за наличие на дислексия. Важно е да се разберат различните видове оценяване, които могат да бъдат приложени, тяхната значимост и как те следва да се провеждат. Няма съмнение, че мнозина дислексици имат неспокоен сън заради високите нива на стрес, на които са подложени в работата си. Но това не е нещо, което позволява да се идентифицира един човек като дислексик. Нещо повече – вие по никакъв начин не се стремите да промените съня на тествания. Целта е да се промени това, което нарушава спокойния сън. Следователно, тестването не бива да е само опит да се открият силните страни и слабостите на тествания, но и последствията от тях.

Тестване за дислексия или оценка на потребностите

Мнозина смятат, че трябва да е поставена диагноза „дислексия“, за да се получи подкрепа. Те си поставят това като цел. Нещо повече, институциите, предоставящи подкрепа, често повтарят, че не могат да направят нищо преди да видят съответния документ. Всъщност, това не е нужно и нещата не бива да стоят така.

От прагматична гледна точка е нужна диагноза, за да се отворят определени врати и да се получи съответната помощ. Ресурсите са ограничени и в повечето случаи институциите отпускат средства само на онези, които покриват дадени критерии и за това има съответните документи (напр. изоставане по отношение на четенето с повече от две години спрямо връстниците си).*

Диагнозата обаче не дава представа за потребностите. Тя не посочва подходящите методи на преподаване, или какви технологии да се използват за подпомагане на учащия.

За да се окаже реална помощ на хората с дислексия, не е нужна диагноза. Важно е да се определят техните силни страни и слабостите им и да се предложат стратегии за преодоляване на трудностите.

Важно

Няма съмнение, че при определени обстоятелства на работното място колегите може да кажат: „Кой казва, че си с дислексия? Мисля, че просто те мързи.“ В подобна ситуация е важно да разполагате с някакъв документ, потвърждаващ наличието на дислексия.

Но който и да е документ не дава информация за начините за справяне с проблема. Единствено анализът на потребностите може да помогне в това отношение.

Установяване на дислексия

Осигурява диагноза, което може да ограничи разбирането на причините за затрудненията

Може да осигури допълнителни образователни и финансови ресурси

Не дава информация за потребностите

Установяване на потребностите

Определят се вероятните причини за затрудненията

Определят се силните и слабите страни

Не може да предостави допълнителни ресурси

Определя индивидуалните потребности

* Това се отнася за страните, в които помощта за хората с дислексия е регламентирана, в това число и финансовата. (Великобритания, Швеция, Дания и др.)

Сравняване с другите

Има два стандартни типа тестове, които използват:

- Референтни норми
- Набор от критерии

При първия тип резултатите на тествания се сравняват с тези на останалите, при втория – оценява индивидуалните умения, без да ги сравнява с тези на другите.

Например:

Ако един служител набира текст със скорост 15 думи в минута, това ни дава ясна представа за неговите умения. За да преценим обаче доколко въпросният служител е добър в тази дейност е нужно да знаем скоростта на останалите.

В училище, един ученик може да постигне 10 от 20 точки на тест по правопис. Анализирайки грешките му, можем да предприемем определени действия за подкрепа. В същото време може неговият резултат да е над средното за класа. Т.е. резултатът ще е от полза при индивидуална работа с този ученик, но не би го определил като нуждаещ се от допълнителна подкрепа, ако не е значително изостанал спрямо останалите.

Важно

Ако тествате служител/работник за наличие на дислексия, следва ли да съберете информация от колегите му? Разбира се, но трябва да сте внимателни. Има няколко причини да търсите допълнителна информация: Самооценката на тествания може да е неточна, вероятно е да надценява или да подценява своите силни и слаби страни, както и да не си дава ясна сметка за уменията на колегите си, изпълняващи сходни дейности.

Тест по референтни норми

Сравняване с останалото население

От полза, когато се цели получаване на допълнителна подкрепа

Неподходящ, ако се тества дете и предварително се знае, че нивото на класа като цяло е високо, а то изостава

Тест по набор от критерии

Определя какво тестваният може да прави

Достатъчен при определяне на индивидуалните потребности

Неподходящ, ако не идентифицира потребността от алтернативни подходи

Модели за тестване

Тестването не е край на пътя, а началото на дълъг процес. Това е етапът, на който се изясняват силните страни и слабостите на тествания, подготвя се отчет и се дават препоръки.

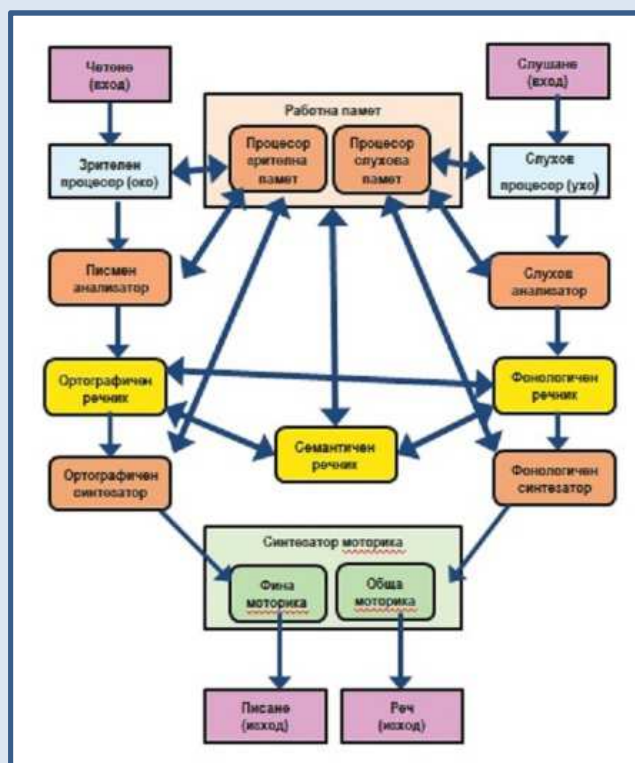
За постигане на добър резултат е нужно да разполагаме с модел на целия процес на тестване. Този модел следва да е съобразен с конкретните обстоятелства на тествания.

На следващите страници са представени серия за тестване, които биха ни помогнали да разберем проблемите. Всеки случай е различен, и тестваният трябва да съобрази процедурата със спецификите - обкръжението, образованието, работното място, и т.н.

Модел на четенето

Тук е представен модел на четенето, който не зависи от езика. Той „работи“ само когато става въпрос за усъвършенстване на грамотността – както в училище, така и в курсове за възрастни. Но не е напълно приложим на работното място.

За да е добър един модел, той трябва не само да посочва кои области да се тестват, но и да предоставя рамка за адекватна подкрепа.

Модели за тестване (2)

Начинът на функциониране на човешкия мозък е такъв, че не един, а мрежа от милиони неврони е нужна за изпълнението на определена задача. Нещо повече, няма неврони, които са ангажирани само с една задача. Изследователите са посветили много време и усилия на опитите да научат повече за тези взаимодействия. Това, което е важно да разберем, е, че ако е налице специфичен проблем, той не засяга една единствена област, а обикновено оказва влияние и в други области.

По-долу е само един пример за начина на взаимозависимост между функционирането на мозъка и дейностите, които извършваме.

Отгоре е това, което приемаме като основни аспекти на когнитивния процес, отдолу – поведенческите последствия, в нашия случай – това, което наричаме умения за учене.

Както можем да видим, не само че всички когнитивни умения оказват влияние в определена степен върху поведенческите умения, но между тях съществува и взаимодействие, така че например четенето влияе и на писането.

Важно

Има редица научни доказателства, че процесите на четенето и писането са неделими. Колкото повече човек чете, толкова се подобряват неговите умения да пише, и колкото повече пише, толкова по-добри са неговите четивни умения.

Поради тази причина изглежда нелогично да се разделят двата процеса, когато говорим за обучителни затруднения – ако човек има затруднения с четенето, писането също ще е затруднено.

Има няколко случая, при които нещата стоят по различен начин – когато например липсва мотивация. Но като цяло, при наличие на дислексия са налице затруднения и в четенето, и в писането.

Коморбидност

Коморбидност означава едновременно наличие на две или повече затруднения. Това е много често явление при дислексията да върви ръка за ръка с диспраксия (затруднения в моториката, което се отразява и на уменията за учене чрез писането); дискалкулия (затруднения в овладяване на математическите операции) и др. Може да бъдат засегнати и други области, освен грамотността и академичните умения. Затова е важно при тестването да се идентифицират всички области, които може да са засегнати в дадения контекст.

Графиката по-долу е опит да се илюстрират връзките между някои когнитивни умения на дислексиците и други области, в които те имат специални потребности.

Какво е затруднението?

Хора с дислексия и диспраксия са включили следните въпроси в чек-листите, идентифициращи техните специфични затруднения:

Закъсняло речево развитие
 Говорни затруднения
 Проблеми с обличането
 Смесена латералност
 Проблеми с паметта
 Трудности при следване на инструкции
 Лоша ориентация
 Проблеми с последователности
 Неумение да се организират

Трудна обработка на устна информация
 Тромавост
 Трудности при преписване от дъската
 Странен захват на химикала
 Лош почерк
 Затруднения при писмено изразяване
 Непостоянно академично представяне
 Затруднения с концентрацията
 Нервност и ниско самочувствие

Използване на чек-листи при тестването

Една типична чек-листа за дислексия може да включва очевидни въпроси като „Имахте ли трудности да се научите да четете и пишете?“ Освен че подобни въпроси са водещи, произтичащи директно от дефиницията за дислексия, те са свързани и с това, което се опитвате да установите.

Някои чек-листи обаче съдържат индиректни въпроси, като „Можете ли да си връзвате връзките на обувките?“.

За много от въпросите е очевидна връзката със симптомите на дислексията. Например следните два въпроса, взети заедно, може да дадат информация за вербалната краткосрочна памет.

Обърквате ли се, ако получите няколко инструкции едновременно?

Допускате ли грешки, ако трябва да запишете съобщение, предавано по телефона?

Ако човек отговори положително и на двата въпроса, това предполага наличието на стратегии, които да минимизират тези затруднения.

Друг, по-малко очевиден въпрос е:

Трудно ли ви е когато говорите да подбирате най-подходящите думи?

В този случай „креативността“ е породена от необходимостта. Повечето хора избират най-очевидния начин за разрешаване на даден проблем, на база наученото или прочетеното. Но ако имате проблем с ученето, трябва да намерите алтернативен начин да се справите с проблема. А алтернативното решаване на проблеми е креативност.

Завързването на обувките изисква двигателна памет и тъй като мнозина от хората с диспраксия имат и дислексия, това затруднение често се приема като възможен индикатор. То може да предполага и по-големи проблеми с паметта – от пряко свързаните с нея умения за писане, до трудности в овладяването на активния речник.

Оценяване според контекста

Случвало ли ви се е да сгрешите, когато си купувате нещо онлайн, или си резервирате полет или хотел? Ако отговорът ви е „Не“, тогава вие сте уникален човек. Повечето хора допускат грешки. Разликата е, че на човек с дислексия му е необходимо значително повече време за определени дейности (като например да попълни формуляр) и вероятността за грешки е по-голяма.

Ако тествате човек с дислексия, независимо дали правите това официално или не, е добре освен традиционните тестове, да обърнете внимание и на проверката на умения от ежедневието, не само на академичния аспект. Например, бихте могли да му предложите да попълни онлайн заявка за пазаруване, или бланка за банкова операция.

Помнете, че дислексията не е затруднение с четенето и писането, а трудности при овладяването на тези умения. По същия начин при тестването не е важен крайният резултат - попълненият формуляр, а трудностите, които тестваният среща при попълването.

BANK ACCOUNT INFORMATION FORM

Please note that this form might have changed since this contractual package has been made. Therefore we advise you to check website for any newer version of the banking information form.

ACCOUNT HOLDER	
NAME:	
OF THE ORGANISATION:	
ADDRESS:	
TOWN/CITY:	POSTCODE:
COUNTRY:	
CONTACT PERSON:	
TELEPHONE:	FAX:
E-MAIL:	
VAT NUMBER:	

BANK	
BANK NAME:	
BRANCH ADDRESS:	
TOWN/CITY:	POSTCODE:
COUNTRY:	
ACCOUNT NUMBER:	
IBAN (optional):	

BENEFICIARY (to be filled if the account holder differs from the beneficiary)	
NAME:	
OF THE ORGANISATION:	
ADDRESS:	
TOWN/CITY:	POSTCODE:
COUNTRY:	

Кой може да провежда тестване?

Въпросът кой може да провежда тестване за дислексия е свързан с целта на тестването. Това от своя страна зависи от възможността за получаване на адекватна подкрепа, в това число и на финансова такава.

Ако достъпната подкрепа има финансови измерения, като например назначаване на индивидуален подкрепящ учител или колега, предоставяне на компютър и софтуер, промени в средата, тогава тестващият трябва да е официално признат като такъв от финансиращия орган.

Финансиращият орган, ако няма компетенциите да проведе тестването, ще трябва да се обърне към професионалисти, които да определят изискванията по отношение на тестващия (национална асоциация по дислексия, сдружение на психолози и др.).

Ако идеята е само да се разбере каква подкрепа е достъпна, тогава и обикновена чек-листа може да е достатъчна. Тя ще установи наличните затруднения и прецени подходящата подкрепа, която може да получи тестваният. Това може да бъде направено от специалист, който има нужните познания в областта, за да определи потребностите на тествания.

Какво трябва да умее тестващият?

Хората, осъществяващи тестване следва

- Да познават симптомите и проявленията на дислексията
- Да познават методите на тестване
- Да умеят да прилагат различни тестове
- Да умеят да разчитат резултатите
- Да могат да съставят индивидуална програма съобразно потребностите на тествания

Асоциация Дислексия – България е неправителствена организация, която работи в сферата на специфичните обучителни затруднения - дислексия и съпътстващите състояния. Организира и провежда тестване на хора от различни възрасти със затруднения в ученето.

Тестване е възможно да бъде направено и в специализирани медицински заведения от психиатри, психолози, в сътрудничество с логопеди и невролози, когато е необходимо. Тестване може да бъде иницирано и от родителите, от самите учащи или работещи, както и от техните работодатели.

Определяне на затрудненията според контекста

Ако провеждате тестване за дислексия на работното място, където оценявате затрудненията по отношение на професионалните умения, тогава може в определена ситуация да се окаже, че тестваният няма затруднения, причинени от дислексията в контекста на неговата работа. Нека разгледаме два случая на хора с дислексия. Единият е офис мениджър, а другият – дървосекач. (N.B. Примерите са силно опростени за повече яснота.)

Най-вероятно офис-мениджърът трябва да чете документи, да пише писма, отчети и др. Ако той е с дислексия, това ще окаже съществено влияние върху неговата работа и той ще има нужда от подходяща подкрепа.

За дървосекача необходимостта от добри умения за четене и писане е значително по-малка. В този случай, дори и с дислексия, човекът не би попаднал в групата на хората със затруднения и не би получил подкрепа.

Иронията е, че дървосекачът може да е станал такъв не защото няма потенциал за повече, а защото образователната система не е идентифицирала своевременно затрудненията му и не му е оказала адекватна подкрепа в училище. Така или иначе, ако той има желание да повиши квалификацията си с оглед по-добра бъдеща реализация, той може да търси начин да бъде тестван и да получи съответната помощ в новата обучителна среда.

Всичко казано обаче засяга професионалната реализация и влиянието на затрудненията в учебна среда или на работното място. Това обаче не изключва трудностите, които някои дислексици изпитват когато трябва да прочетат надписите на опаковките в магазина, да се ориентират в разписанията или при попълване на сложни формуляри. За тях тези ежедневни проблеми са не по-малко съществени.

Важно

Затрудненията, произтичащи от дислексията, често се задълбочават, ако индивидът не работи упорито за преодоляване на проблема, ако не развие умение за самоконтрол, тези проявления са особено забележими в стресови ситуации или след като езикът не е бил активно използван за определен период от време. Приемането на факта, че хората с дислексия имат таланти и умения, може да се окаже трудно, ако се концентрираме единствено върху дефиницията на специфичните образователни затруднения и затрудненията на дислексиците с езика. Но е важно да се разбере, че успехът в живота зависи от различните функции, които у хората с дислексия са добре или отлично развити.

Използване на чек-листи при тестването

Мнозина разглеждат чек-листите като средство за тестване с ниска практическа стойност. Но ако се ползва правилно, те всъщност могат да са ценен инструмент и в някои случаи може да са по-информативни от използването на множество различни тестове.

Полезността на чек-листата зависи от правилно подбраните и формулирани въпроси и от правилното „разчитане“ на събраната информация. Те са добри за идентифициране на определени характеристики и могат да се използват като отправна точка при разработване на програма за подкрепа.

Чек-листата може да е структурирана като интервю и да служи като основа за провеждане на свободен разговор с тествания. При разчитането на резултатите от тестването трябва да се разграничат областите, които се нуждаят от подкрепа и тези, които следва да се имат предвид само информативно.

Информация от интервюто

По-долу са цитирани бележки, които тестваният е водил по време на интервю с работник, който смята, че е с дислексия.

- Кара МПС без книжка, защото не може да мине теоретичния изпит.
- Служебните ангажименти включват приемане на телефонни обаждания (среща трудности).
- Интересни идеи, но няма самочувствието да ги споделя.
- Трудно си спомня факти от близкото минало или таблицата за умножение.
- При писане – неправилни конструкции.
- Речта при писане е по-опростена отколкото при говорене. Пише с печатни букви, не с ръкописни.
- Липсва гладкост при четене; визуални грешки.
- Потребност да препрочита, за да разбере текста.
- Трудности с ориентацията.
- Трудно следва инструкции.
- Трудно помни числа.
- Трудно се организира и спазва срокове.

Упражнение

Прегледайте отговорите и се опитайте да подготвите въпроси, които може да зададете, за да получите подходящ отговор.

Обърнете внимание, че никой от тези въпроси или отговори не ви дава възможност да определите някого като дислексик. Това, което добрата чек-листа дава е информация за потребностите на тествания и база за предоставяне на адекватна подкрепа.

От чек-листата към подкрепа

По-долу са посочени някои примери за видовете подкрепа, която може да бъде предоставена на хора с дислексия. Естествено, списъкът не е пълен, но показва как отговорите на въпросите от чек-листата дават информация за подходящата подкрепа.

Кога да предложим асистиращи технологии

Четене: липсва гладкост, наличие на визуални грешки

(Text-to-speech – Преобразовател на текст в устна реч)

Потребност да препрочита текста, за да го разбере **(Text-to-speech - Преобразовател на текст в устна реч)**

Речта при писане е по-опростена отколкото при говорене

(Speech-to-text – Преобразовател на речта в текст)

Не умее да излага мислите си в писмен вид **(К-карти)**

Кога да предложим технологии, подпомагащи паметта

Служебните ангажименти включват приемане на телефонни обаждания (среща трудности).

Трудно си спомня факти от близкото минало или таблицата за умножение; трудно помни номера.

Възможни предпочитания (напр. допълнително време)

Има проблем да прочете и разбере въпросите на тестове

Друга подкрепа (напр. обучение)

Има интересни идеи, но се притеснява да ги споделя.

(изграждане на самочувствие)

Трудно се организира и спазва срокове. **(Организационни умения)**

Потребност от допълнителни разяснения

Кара МПС без книжка, защото не може да мине теоретичния изпит

Пише с печатни букви, не с ръкописни.

Използване на технологиите

Има много начини, по които технологиите могат да бъдат използвани. Но не възможността за използването на технологии е от първостепенно значение, а ползите, които могат да се извлекат от това.

Не би имало смисъл да предоставяте на някого асистиращ софтуер, ако не му дадете ясни и точни инструкции как да го използва.

Интелигентност и дислексия

От години продължава дебатът дали за да “докажеш” наличие на дислексия у даден човек, е нужно да покажеш, че той е с високо IQ . Бързият преглед на изследванията в тази област, а и логиката, показват, че нещата не стоят така. Тогава защо този мит се поддържа?

От гледна точка на логиката (Siegel and Smythe, 2005)

1. Единствените тестове, които могат да установят наличието на трудности с четенето са тези, които потвърждават казаното в дефиницията.
2. Дефиницията казва, че дислексията е свързана с трудности в **овладяването на правилното и гладко четене**.
3. IQ тестът не може да измери нито правилността, нито гладкостта на четенето.
4. Следователно проверката на коефициента на интелигентност не е нужна, за да се определи дали някой е с дислексия.

Според същия източник:

1. Хипотезата за връзката между коефициента на интелигентност и четивните умения предполага несъответствие, което е неочаквано.
2. Фактът, че е неочаквано, се базира единствено на резултата от IQ теста, което предполага, че този резултат е показател за четивните умения.
3. Има редица случаи обаче, при които сравнително нисък IQ резултат се съчетава с добри четивни умения; което обезсмисля твърдението от т.2.
4. Следователно хипотезата за несъответствието е невярна.

Разбира се, понякога е нужно да се докаже, че причината за затрудненията не е в ниската интелигентност. Но ако тестваният има проблем с четенето, задачата на тествания е да установи този проблем и да посочи пътя за неговото преодоляване. Това е специфично затруднение и резултатът зависи от мотивацията и прилаганите методи, а не от интелигентността.

Изследвания

В рамките на наскоро провел се уебинар по проблемите на дислексията (2012), аудиторията бе запитана какво ниво на интелигентност, според тях, притежават дислексиците. Резултатите бяха както следва:

добро - 21%
задоволително - 30%
ниско - 34%
много ниско - 15%

Това показва, че митът за връзката между дислексията и интелигентността все още битова.

Ако IQ тестът отпадне от оценъчния протокол за дислексия, повече специалисти ще могат да го провеждат, ще се намали и цената.

В такъв случай, кой държи IQ тестът да е част от тестването за дислексия?

Образователен или медицински проблем

Тестването за дислексия в различните страни се осъществява от различни специалисти; често има разлики дори в отделните области на една и съща страна. Хората, които са най-добри в това, от една страна притежават познанията и разбирането на състоянието, а от друга – имат достъп до финансиране.

Двете основни професии, ангажирани с проблема, са педагозите и лекарите. В някои страни логопедите също са ангажирани с проблема.

Дислексията е преди всичко трудност с овладяване на четивните и писмени умения, което е категорично образователен проблем. Следователно и интервенцията трябва да е образователна и да се финансира от бюджета за образование.

Има страни, в които терапията се покрива от медицинската застраховка, което „праща“ провеждането на тестване за дислексия при лекарите. В много случаи обаче те нямат нужните познания, липсва им опит в образованието и разработването на обучителни материали.

	Медицински модел	Социален модел
Що е увреждане	Човекът е ограничен в извършването на определени дейности като резултат от физически, психически или ментални дисфункции.	Затруднения, които изискват подпомагане, за да може индивидът да извършва определени дейности от ежедневието.
Стратегия за подпомагане	Да се коригират дефицитите	Да се премахнат бариерите; да се осигури пълен достъп и равни възможности.
Методи за подпомагане	Предоставяне на медицински, социални или психологически рехабилитационни услуги.	Предоставяне на подкрепа под формата на асистиращи технологии, специализирано обучение, осигуряване на подходяща работа.
Кой?	Лекари, психолози, терапевти, предоставящи рехабилитационни услуги.	Всички, предоставящи услуги в социалната и образователната сфера и здравеопазването
Законодателство	Право на привилегии в зависимост от степента на увреждането.	Правото за достъпност е основно гражданско право.

Медицински или социален модел на подкрепа

Накратко медицинският модел търси средства за подпомагане на индивида; докато социалният модел се опитва да промени обществото.

Медицинският модел се прилага в страни, където разходите за тестване и подпомагане на индивида идват от правителството или отделни здравни системи.

Пример за социален модел е шотландската образователна система, където се предоставя безплатен Text-to-speech на всеки, без да се изисква каквото и да е официално тестване.

В дългосрочен план социалният модел ще предостави подкрепа на много повече хора с много по-малки разходи. Тогава не е ли разумно повече страни да възприемат социалния модел?

Въпросът: Да призная или не?

Много хора с дислексия се притесняват да споделят със своите работодатели, че имат дислексия, защото се страхуват, че това ще се отрази на отношението към тях на работното място. Или, ако търсят работа – смятат, че подобно признание би намалило шансовете им.

За съжаление, наред с работодателите, които проявяват разбиране и търсят начин да подпомогнат своите служители/работници с дислексия, има и редица фирми, където това не се случва. В подобни места когнитивните затруднения се приемат като показател за ниска интелигентност и неспособност за справяне със задълженията. Не се търсят възможности за подкрепа; не се разбира, че понятията „затруднения при овладяване на дадено умение“ и „невъзможност за овладяване на дадено умение“ са много различни.

Проблемът е, че ако работникът/служителят пропусне да уведоми при постъпване на работа за наличието на дадено затруднение, може да последва дисциплинарно наказание и дори отстраняване от работа. В последствие за човек е много трудно да докаже, че наличието на дислексия е станало причина за наказание/уволнение, дори ако законът е на негова страна.

Има много случаи, разказани в интернет, където хора споделят, че са били наказани или уволнени от работа заради своята дислексия. Четейки подобни истории, не може да сме сигурни, че всичко написано е достоверно. Но е добре хората с дислексия да познават правата, дадени им от законодателството на съответната страна, и да се възползват от тях, когато е необходимо.

Важно

Ако сте били тествани за дислексия, вие ще имате едно допълнително предимство пред много от останалите кандидати за работа, дори ако те не са дислексици. Повечето хора не познават силните си страни, а още по-малко отчитат слабостите си, нито са наясно с това как да учат най-добре. Тестването ви е дало информация за това кой стил на учене да предпочетете и как наличието на дислексия се отразява на вашата работа. Това е голям плюс за вас.

Какво да покрива тестването

Може би някой ще бъде разочарован, че модулът не предлага списък с конкретни тестове и обяснения как да бъде установено наличието на дислексия у тествания. Причината е, че – както вече бе споменато – това е предмет на задълбочено специализирано обучение, което не може да бъде заместено от прочитането на няколко страници.

Ако обаче търсите вариант за тестване за наличие на дислексия – за себе си, за свой приятел, роднина или ваш работник/служител, е добре да сте наясно какво може да очаквате от едно тестване.

По-долу е предложен кратък списък с аспектите, които може да очаквате тестването да покрие.

Всички тестове трябва да са съобразени със специфичните потребности, да използват комбинация от тестове и въпросници за самооценка. Където е възможно, добре е тестовете да са на база референтни норми.

Грамотност

- Четене на единични думи (реални и псевдо-думи)
- Четене с разбиране
- Правопис
- Писане на кратък текст

Когнитивни умения

- Памет
- Вербални умения
- Зрителни възприятия

Други

- Компютърни умения
- Умения за учене
- Професионални умения

Важно

Някои тестове предлагат информация за осъзнаване на затрудненията, но не осигуряват допълнителна информация, която да подпомогне разработването на индивидуалния образователен план. Те обаче могат да обяснят някои други аспекти на затрудненията. Някои специалисти може да включат тестове, които да изтъкнат силните страни в познавателния процес на индивида. Няма специални изисквания към тестовете за дислексия или към разработването на индивидуален обучителен план. Но всеки добър тест ще включи допълнителни задачи, даващи информация за силните страни на тествания, които да бъдат използвани, когато е необходимо, за компенсиране на слабостите.

Заклучение

Дислексията не следва да бъде пречка за получаване на дадена работа. Това е различен начин на мислене. Повечето хора биха търсили чрез тестването да се очертаят проблемите на тествания, но е от изключително значение да се видят и оценят и неговите силни страни, както и да се намерят стратегии за преодоляване на затрудненията.

Ако сте били тествани за дислексия, можете да използвате информацията от тестването, когато решавате коя работа би ви подходила най-добре. Би следвало да сте получили съвет от оценяващия специалист как да се справяте с проблемите, породени от дислексия, както в училище, така и когато започнете работа. Може би сте били насочени към специалист-обучител, който да ви помогне да усвоите някои най-успешни техники за справяне със затрудненията. Използвайте тази информация. Ако тестването ви е било направено още в училище, това би следвало да ви е помогнало да разберете как да учите по-добре, как възприемате и обработвате информацията, в каква среда учите по-ефективно, например - когато първо ви обясняват, а после ви показват какво се иска от вас, или когато информацията и инструкциите са предимно в писмен вид. Може да използвате тази информация и в условията на работното си място.

Не всички дислексици могат да бъдат успешни бизнесмени, изобретатели или филмови звезди. Но всеки човек притежава силни страни и умения, които могат да бъдат развити и приложени на работното място.

Референции

Dyslexia and Employment: A Guide for Assessors, Trainers and Managers by Sylvia Moody (17 Apr 2009)

Dyslexia in the Workplace: An Introductory Guide by Diana Bartlett, Sylvia Moody and Katherine Kindersley (30 Jul 2010)

Dyslexia: How to survive and succeed at work by Sylvia Moody (3 Aug 2006)

Smythe I (2013) Dyslang Module 6

Employment and Dyslexia Handbook 2009 by Ian Smythe (Jan 2009)